

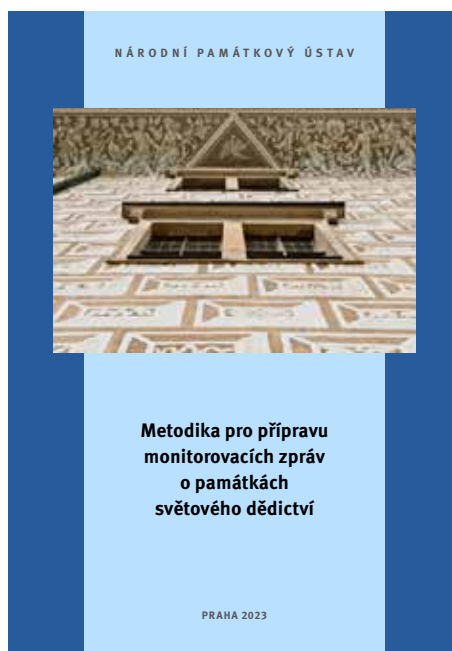
Sledování stavu památek světového dědictví na území České republiky

K roku 2024 se na území České republiky nachází 17 památek zapsaných na Seznamu světového dědictví (16 kulturních a 1 přírodní), což představuje více než 1 % z celkového počtu všech světových památek na tomto Seznamu.¹

Mezinárodní povaha a prestiž Seznamu světového dědictví (dále jen „Seznam“) klade také vyšší nároky na sledování a ochranu památek světového dědictví. Jelikož jejich hodnota přesahuje národní rámec, také zájem o jejich uchování a ochranu překračuje hranice České republiky. Mezinárodní dohled se zaměřuje především na ochranu tzv. výjimečné světové hodnoty, pro kterou byly památky na Seznam zařazeny, a napomáhá tak jejich efektivní správě. Sledování stavu památek na Seznamu vyplývá přímo z Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví (dále jen „Úmluva“), která byla schválena generální konferencí Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu (UNESCO) v roce 1972 a ke které Česká republika přistoupila v roce 1990 (Sdělení 159/1991 Sb.).² Protože hlavním posláním Úmluvy je zajištění ochrany, zachování a předávání kulturního a přírodního dědictví s výjimečnou světovou hodnotou budoucím generacím, slouží průběžný sběr dat o památce jako hlavní nástroj pro identifikaci závažných rizik a jako preventivní nástroj této ochrany.³

V rámci tohoto závazku – tj. důsledně sledovat stav památky – probíhá v každém členském státu kontinuální a pravidelný monitoring na několika úrovních. Prvním takovým mechanismem je tzv. *periodický reporting*,⁴ skrze který podává každý členský stát Úmluvy pravidelné informace Centru světového dědictví formou unifikovaných periodických zpráv o implementaci Úmluvy. Tento proces probíhá v cyklech stanovených mezinárodním společenstvím, většinou v rozmezí šesti let.

Nad rámec této formy reportování má každý členský stát ještě vlastní relevantní systém národního sledování stavu památek světového dědictví. Takový systém dovoluje v kratších časových úsecích operativnější sledování, které může reagovat na různé výzvy a hrozby. Tento proces si již každý členský stát nastavuje dle svých vlastních právních předpisů, vždy ale tak, aby mohl dostát závazkům Úmluvy. Tzv. *národní monitoring* může napomoci indikovat závažné problémy v oblasti ochrany a správy a měl by také umožňovat včasné řešení či přijímání

1

Obr. 1. Obálka *Metodiky pro přípravu monitorovacích zpráv o památkách světového dědictví*, vydané Národním památkovým ústavem v roce 2023. Foto: archiv NPÚ.

preventivních opatření.⁵ V České republice je již tento systém pevně ukotveným mechanismem, který zajišťuje průběžný sběr informací a napomáhá také porozumět principům ochrany světového dědictví. Národnímu monitoringu v České republice se pro jednotlivé památky světového dědictví věnují pracovníci územních odborných pracovišť NPÚ, kteří sledují stav „svěřených“ památek v jeho celistvosti – ať již patří do přímé správy NPÚ, či nikoliv. Shromážděná data jsou poté ve formě monitorovacích zpráv předávána příjemci zpráv, jímž je Ministerstvo kultury.

Úprava metodologie na národní úrovni

Příprava monitorovacích zpráv pro památky světového dědictví probíhá v rámci ČR již od roku 1999 (první zprávy byly vypracovány pro rok 2000), kdy byly tímto úkolem na základě výzvy Ministerstva kultury pověřeny odborné orgány státní památkové péče.⁶ Až do roku 2021 byly monitorovací zprávy pro každou památku připravovány pro každý kalendářní rok. Především postupný úspěšný nárůst počtu památek světového dědictví na území ČR, ale často i odlišný charakter těchto nových památek (krajinné památky, přeshraniční a nadnárodní zápisy) vedly k potřebě úpravy metody předkládání monitorovacích zpráv. Na základě výzvy Ministerstva kultury ze srpna 2021 byl

proto roční cyklus předkládání monitorovacích zpráv upraven jako dvouletý.

Změna četnosti vzniku komplexních zpráv se stala příležitostí pro širší reflexi dosavadního systému a struktury monitorovacích zpráv, jež bylo vhodné rozvážit v širším kolektivu. K úpravám proto byli kromě samotných pracovníků monitoringu NPÚ přizváni také *site manageri* příslušných památek,⁷ jejichž role rovnocenných partnerů byla zdůrazněna již při prvním oficiálním setkání, které bylo zorganizováno společně Ministerstvem kultury a Národním památkovým ústavem v roce 2017.⁸ *Site manager* je pro správu památek světového dědictví klíčovou osobou na místní úrovni,⁹ a právě rozvíjející se spolupráce a pravidelná setkávání jak s pracovníky monitoringu, tak se *site managery* byly vhodnou příležitostí pro získání podnětů za účelem úpravy

■ Poznámky

1 Aktualizovaný výčet všech památek světového dědictví v ČR je k dispozici na stránkách NPÚ: *Národní památkový ústav: Památky s mezinárodním statutem* (online), dostupné z <https://www.npu.cz/pamatky-mezinarodni-status>, vyhledáno 27. 4. 2024.

2 Znění Úmluvy v českém překladu viz *Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví*, dostupné z https://mk.gov.cz/doc/cms_library/umluva-o-svetovem-dedictvi-4486.pdf, vyhledáno 27. 4. 2024.

3 Více k tomu např. Jitka Vlčková, *Výjimečná světová hodnota a monitoring statků světového dědictví*, *Zprávy památkové péče* LXXI, 2011, č. 6, s. 466–468. – Věra Kučová – Petra Kroupová – Lucie Křížová – Lucie Lollková, *Metodika pro přípravu monitorovacích zpráv o památkách světového dědictví*, Praha 2023.

4 UNESCO, *World Heritage Centre: Periodic Reporting*, dostupné z: <https://whc.unesco.org/en/periodicreporting/>, vyhledáno 27. 4. 2024.

5 Věra Kučová – Olga Bukovičová, *Světové dědictví a Česká republika*, Praha 2018, s. 61–64.

6 Jitka Vlčková – Věra Kučová – Michal Beneš, *Metodické principy přípravy nominací k zápisu na Seznam světového dědictví UNESCO a zásady uchování hodnot těchto statků*, Praha 2011.

7 Role *site managera* jako osoby, u níž se sbíhají potřebné informace ve vazbě na památku světového dědictví, je popsána např. in: Kučová – Bukovičová (pozn. 5), s. 52–55.

8 Věra Kučová, *Fórum mládeže světového dědictví a Fórum site managerů světového dědictví*, *Zprávy památkové péče* LXXII, 2022, č. 2, s. 314–318.

9 V českém prostředí se pojmem *site manager* zpravidla rozumí osoba s přímou odpovědností za správu památky, její postavení však není zatím pevně ukotveno a významně se liší např. povahou a velikostí památky.

2

3

obsahu zpráv. Efektivní změny pojetí národního monitoringu byly společně konzultovány při několika příležitostech formou workshopů i on-line dotazníků. V průběhu roku 2022 poté došlo k hlubší úpravě struktury monitorovacích zpráv, která si kladla za cíl eliminaci nadbytečných detailů či duplicit a nastavila nutnost spolupráce i s dalšími aktéry v agendě. Na konci roku 2022 byl návrh nové struktury představen Ministerstvu kultury jako hlavnímu uživateli zpráv.

V souvislosti s uvedenými úpravami byla připravena nová metodická příručka (obr. 1) obsahující podrobnější pokyny s cílem podložit agendu přípravy dvouletých zpráv samostatnou

metodikou, která by nahradila dosavadní a dosud využívaný materiál z roku 2011.¹⁰ Tento krok byl zároveň příležitostí doplnit strukturu i širším úvodem, který uživatele metodiky podrobněji seznamuje s typy monitoringu světového dědictví a dalšími informacemi k tématu, jinak diverzifikovanými v různých národních i cizojazyčných zdrojích. Takto byla v roce 2023 příručka zveřejněna na stránkách NPÚ pod názvem *Metodika pro přípravu monitorovacích zpráv o památkách světového dědictví*.¹¹

Pro obecnou uživatelskou edukaci i pro snazší orientaci a srovnání s mezinárodním periodic-

Obr. 2. Setkání site managerů v Kutné Hoře. Foto: Petr Bezouška, 2023.

Obr. 3. Cyklus periodického reportingu památek světového dědictví, ©UNESCO_Valentino Etowar. Diagram popisuje jednotlivé etapy jednoho cyklu Periodického reportingu: 1. krok: plnění dotazníků v jednotlivých regionech; 2. krok: podání dotazníků do Centra světového dědictví; 3. krok: zhodnocení výsledků v Centru světového dědictví; 4. krok: příprava tzv. Akčního plánu a jeho předložení Výboru pro světové dědictví; 5. krok: implementace, zapracování priorit do národních plánů.

kým reportingem byly názvy všech kapitol v dotčené metodice opatřeny anglickým ekvivalem, který vychází z terminologie mezinárodních dotazníků. Metodika je vybavena i anglickým resumé, a tak napomůže národní monitoring alespoň rámcově představovat i zahraničním partnerům. To je důležité i proto, že na území ČR je již několik památek světového dědictví mezinárodní povahy a součinnost na popisu stavu světové památky jako celku je společným zájmem.

Lze shrnout, že cílem přechodu na dvouleté reportování formou zprávy pro Ministerstvo kultury zdaleka nebyla pouze úprava struktury zprávy i metodických pokynů. Dvouletý cyklus by měl do dalších let poskytnout také více prostoru pro spolupráci na místní úrovni mezi primárními autory monitorovacích zpráv, tj. pracovníky monitoringu na jednotlivých územních odborných pracovištích NPÚ, a mezi site managery jednotlivých památek. Vyšší míra komunikace na místních úrovních se může stát jedním z nástrojů preventivní ochrany napomáhající lepšímu zachování a posilování výjimečné světové hodnoty (obr. 2).

Třetí cyklus Periodického reportingu pro Centrum světového dědictví

Mezi povinnosti smluvních států Úmluvy patří také již výše zmíněné předkládání informací Výboru pro světové dědictví formou tzv. Periodického

■ Poznámky

Ve spolupráci s dalšími zúčastněnými osobami je důležitou osobou při sledování stavu památek světového dědictví a ochraně jejich hodnot.

¹⁰ Viz pozn. 6.

¹¹ Věra Kučová – Petra Kroupová – Lucie Křížová – Lucie Lolková, *Metodika pro přípravu monitorovacích zpráv o památkách světového dědictví*, Praha 2023. Publikace je v elektronické podobě volně dostupná zde: https://www.npu.cz/portal/o-nas/npu-a-pamatkova-pece/metodicke%20listy/metodika_wh.pdf, vyhledáno 27. 4. 2024.

Obr. 4. Workshop v sídle UNESCO k přípravě Akčního plánu pro region Evropa a Severní Amerika, prosinec 2023. Foto: archiv NPÚ.

reportingu.¹² Tento proces pravidelného podávání zpráv poskytuje informace o uplatňování Úmluvy jednotlivými členskými státy. Dotazníky, které jsou vyplněny na regionální a národní úrovni, jsou zasílány do Centra světového dědictví podle předem stanoveného harmonogramu. Na zpravidla šestiletý cyklus dosud vždy navazovalo dvouleté období pro globální reflexi a definici priorit před dalším cyklem, včetně úpravy dotazníků na další období (obr. 3).

Výbor pro světové dědictví formou reportingu také aktivně podporuje regionální spolupráci, a proto je systém podávání zpráv rozdělen podle pěti geografických regionů.¹³ Každý rok předkládá své zprávy jeden z nich. Právě pro Českou republiku, společně s celým regionem Evropa a Severní Amerika, připadla tato povinnost na rok 2023.

Oproti druhému cyklu Periodického reportingu,¹⁴ na němž se podíleli především pracovníci příslušných územních odborných pracovišť NPÚ, byla agenda plnění dotazníku ve třetím cyklu přenesena především na samotné site managery, kteří byli vyzváni k plnění dotazníků za metodické pomoci pracovníků NPÚ. Tento postup navázal na pravidelná každoroční setkání site managerů s pracovníky MK a NPÚ a na několik společných školení posledních let. Právě přímé zapojení site managerů do plnění dotazníku posílilo vnímání problematiky světového dědictví na místní úrovni a některé otázky přímo inspirovaly k formulaci deficitů a pozitivních i negativních jevů.

Vyplněné dotazníky za všechny památky světového dědictví České republiky spolu se souhrnným dotazníkem vyplňovaným na národní úrovni společně pracovníky za kulturní a přírodní agendu světového dědictví byly podány do Centra světového dědictví 31. července 2023.¹⁵

Rozvaha nad dalšími kroky

Ač se může zdát, že úspěšné odeslání dotazníků je závěrem celého třetího cyklu Periodického reportingu, ve skutečnosti se region Evropa a Severní Amerika nachází teprve v polovině započaté cesty (obr. 3). Během podzimu 2023 byly všechny zaslané údaje zpracovány pracovníky Centra světového dědictví a experty z poradních organizací. Snahou této pečlivé reflexe bylo identifikovat hlavní společné prioritní oblasti a strategické cíle. Ještě na konci roku 2023

4

poté proběhl v sídle UNESCO v Paříži workshop pro zástupce všech členských států v regionu, které se Periodického reportingu v tomto roce účastnily (obr. 4). Jeho hlavním cílem bylo zhodnocení proběhlého dotazníkového šetření, a především společná rozvaha a příprava hlavních okruhů společného dokumentu pro region Evropy a Severní Ameriky, tzv. Akčního plánu.

Akční plán je nástrojem pro stanovení regionálních priorit při implementaci Úmluvy, který má vést, inspirovat a informovat zúčastněné strany pro jejich další práci v rámci této agendy.¹⁶ Při přípravě Akčního plánu se přenášejí poznatky z Periodického reportingu do konkrétních cílů a v rámci daného časového rozmezí. (V době tvorby článku je dokument ve fázi posledních úprav ze strany pracovníků Centra světového dědictví a dalších externích spolupracovníků.)

Ve chvíli, kdy bude Akční plán nachystán expertním týmem, dojde k jeho předložení ke schválení Výboru pro světové dědictví, v tomto případě na jeho 46. zasedání s očekávaným termínem na konci července 2024. Jakmile bude tento dokument schválen, je již na samotných členských státech, jakým způsobem vyberou a začlení některé z priorit do svých národních plánů. Rozvaha nad těmito následnými kroky i samotná implementace bude dalším vhodným způsobem, jak prohloubit spolupráci mezi všemi partnery v agendě. Pro praxi v České republice to bude jeden z impulsů pro národní reflexi a projednání případných aktualizací management planů¹⁷ jednotlivých památek světového

dědictví v ČR, ale i pro využití v tolik potřebné další spolupráci na místní, regionální i celostátní praxi.

Cestou synergií mezinárodních kulturních úmluv

Na mezinárodní úrovni lze v systému monitoringu pozorovat pozvolný trend směrem k synergiím jednotlivých mezinárodních kulturních úmluv. Např. Centrum světového dědictví se skrze svou on-line databázi na webových stránkách snaží již dlouhodobě shromažďovat a prezentovat data o případných překryvech v ochraně jednotlivých památek světového dědictví.

■ Poznámky

12 *Periodic Reporting* (pozn. 4).

13 Jsou jimi 1) Arabské státy, 2) Afrika, 3) Asie a Tichomoří, 4) Latinská Amerika a Karibik, 5) Evropa a Severní Amerika.

14 Dotazníky pro 2. cyklus Periodického reportingu byly pro region Evropa a Severní Amerika odevzdávány v roce 2014 a jejich výsledky lze dohledat pod záložkou „Documents“ ke každé památce světového dědictví na webu Centra světového dědictví: <https://whc.unesco.org/en/list/>, vyhledáno 27. 4. 2024.

15 Tyto dotazníky budou zveřejněny v průběhu roku 2024 na webu Centra světového dědictví, viz odkaz v pozn. 14.

16 Viz *Periodic Reporting* (pozn. 4).

17 Více k managementu viz Věra Kučová, Památky světového dědictví a jejich management plan, *Zprávy památkové péče* LXIV, 2004, č. 5, s. 422–425.

Na základě nich lze konstatovat, že v tuto chvíli je alespoň jednou další multilaterální dohodou nebo programem chráněno více než 15 % památek světového dědictví.¹⁸

Také nedávná deklarace Mondiacult 2022¹⁹ ve svém znění uznává existenci komplexního rámce pro ochranu, zachování a podporu kultury ve všech jejích rozměrech skrze široké spektrum deklarací, doporučení a mezinárodních úmluv UNESCO. Ve svém závěrečném prohlášení z této konference se ministři kultury členských států shodli na potřebě koordinovat, posilovat a rozvíjet nástroje a mechanismy pro integrovanou analýzu, monitorování a měření kultury a jejího vlivu na udržitelný rozvoj a vyzývají k úpravě reportingu do podoby „komplexní globální zprávy o kulturních politikách, která by vycházela z informací, údajů a stávajících ukazatelů poskytnutých členskými státy“.²⁰

Na základě této výzvy lze v nejbližších měsících očekávat revizi samotné podoby a formátu periodického reportingu.²¹ Změny se dají očekávat především v důslednější orientaci na globální přístup v monitoringu památek světového dědictví, tj. v širším kontextu všech sledovaných regionů a v rámci synergie s dalšími úmluvami a programy.²² O to více bude detailní sledování stavu jednotlivých památek a jejich ochrana individuální odpovědností každého členského státu. Edukace a posilování kapacit v oblasti péče o památky světového dědictví a udržitelného rozvoje by tak měly být do budoucna jednou z priorit pro zachování kulturního a přírodního bohatství každého členského státu.

Mgr. Lucie KRÍŽOVÁ, M.A.
NPÚ, Generální ředitelství v Praze
krizova.lucie@npu.cz

■ Poznámky

18 <https://whc.unesco.org/en/synergies/#whc>

19 České znění deklarace Mondiacult 2022 dostupné z: <https://mk.gov.cz/deklarace-mondiacult>, vyhledáno 27. 4. 2024.

20 Ibidem, odst. 20.

21 První tzv. globální zpráva je očekávána v roce 2025. V tomto 1. cyklu však bude připravena z již dostupných zdrojů. Dotazník v nové podobě lze očekávat až pro 2. cyklus této globální zprávy.

22 Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention, odst. 41-44. Dostupné z: <https://whc.unesco.org/en/guidelines/>, vyhledáno 29. 5. 2024., odst. 41-44.

1

Světové dědictví v detailu plošného rozsahu na online mapách

Toto číslo je primárně věnováno dalšímu úspěchu České republiky v rozšiřování Seznamu světového dědictví (dále jen „Seznam“), kterým byl v rámci 45. zasedání Výboru pro světové dědictví (dále také jen „Výbor“) zápis kulturní krajiny Žatec a krajina žateckého chmele. Jak je však širěji známo, zasedání Výboru, na kterých je zmíněný Seznam doplňován, probíhají vždy několik dní a mají tematicky široký program. Jsou věnována jednak standardním procesům, jakými jsou zprávy o činnosti Sekretariátu i poradních organizací, projednávání stavu mnoha památek na Seznamu již zapsaných, rozvíjení společné metodologie, zobecňování poznatků z prioritních témat jako například udržitelný rozvoj, klimatické změny a typologická vyváženost Seznamu, případně návrhy úprav a zpřesnění Prováděcích směrnic k naplňování Úmluvy o ochraně světového dědictví (dále jen „Směrnice“). V posledních letech jsou však zasedání i příležitostí představovat účastníkům různé nové metodické materiály a nástroje, které obvykle vznikají k rozvoji konkrétních témat s finanční podporou některého státu. Takové doplňující akce (side-events) probíhají buď v poledních přestávkách, nebo po skončení základního programu ve večerních hodinách. Paralelně jich probíhá i několik, aby si účastníci zasedání mohli vybrat téma, které je pro ně relevantní nebo nejzajímavější.

Tak tomu bylo i v září 2023 na 45. zasedání Výboru v Rijádu. Jednou z bohatě navštívených doprovodných akcí bylo představení nové mapové kompozice s názvem *World Heritage Online Map Platform* („Online mapová platforma pro Světové dědictví“), se zkratkou WHOMP (která bude dále v textu také využita). Nový mapový portál je dostupný z hlavní stránky Centra světového dědictví,¹ což signalizuje i význam, jaký je této moderní formě zveřejnění Seznamu přikládán (obr. 1). Je správné rovnou uvést, že *World Heritage Online Map Platform* by nevznikla bez finanční podpory vládního fondu Flander (jedné z provincií Belgického království).²

Uživatelé různých geoportálů nebudou WHOMP pokládat za revoluční novinku, ale je potřebné připomenout, že v mezinárodním

■ Poznámky

1 *World Heritage Online Map Platform* (WHOMP), dostupné z: <https://whc.unesco.org/en/wh-gis/>, vyhledáno 21. 3. 2024. Zde lze také nalézt základní informace o vzniku projektu.

2 Fond byl založen již v roce 2001 v návaznosti na obecnou smlouvu Flander s UNESCO, na jejímž základě byla finančně podpořena řada tematických programů nebo i přímá pomoc konkrétním památkám světového dědictví, zejména v Africe. Viz *Flanders at UNESCO. A long-term partnership making a difference in heritage and science for sustainable development*, Brussels 2021. Dostupné z: <https://www.unesco-vlaanderen.be/media/2770/download/Flanders%20at%20UNESCO.pdf?v=1&inline=1>, vyhledáno 21. 3. 2024.